

LUND UNIVERSITY

Introduktion-Uppmuntran. Invigning av Fysicums historia

Forkman, Bengt

2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Forkman, B. (2011). Introduktion-Uppmuntran. Invigning av Fysicums historia.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

LUNDS
UNIVERSITET

Introduktion - Uppmuntran

Invigning av Fysicums historia

Bengt Forkman, professor emeritus Fysicum, Lund, projektledare

Vi som inbjudit Er till denna vernissage är den historiska gruppen som består av:

Kristina Holmin, Carl-Erik Magnusson, Ulf Litzén och jag själv

Gruppen har tillsatts av Fysiska Institutionen. Den har arbetet i två år och under första året ingick Emelie Hilner mycket aktivt i gruppen, som hon nu lämnat för ett postdoc-jobb. Som manusförfattare har vi c:a 30 forskare såväl fysiker som historiker och beslutsfattare. Till vår hjälp har vi dels en aktiv referensgrupp och dessutom Lena Björk Blixt från LUM, som med sin obändbara optimism stödde projektet från första början och Annika Nyberg, bildredaktör utlånad från Maxlab och helt ovärderlig för projektet. De senaste månaderna har vi också fått aktiv hjälp från Annika Hansdotter, nyanställd informatör vid Fysicum.

Min uppgift är att mycket varmt hälsa Er välkomna till denna vernissage och att tacka några som ekonomiskt hjälpt oss att finansiera detta projekt att skildra Fysikums historia på storbildsskärm. I stället för att beskriva varför vi gör denna satsning (den står ju beskriven i inbjudan) kommer jag att genomföra ett psykologiskt experiment där vi först om sjutton år får reda på svaret. Experimentet vill belysa uppmuntrans betydelse inom vetenskapen. Vi kommer att utbringa ett trefaldigt hurrarop.

Men låt oss först se på själva inbjudan. Utanpåsidan är en bild av en tre år gammal byggnad. Hur gör vi bilden historisk? Där finns bara en enda människa på bilden, fyra bilar, en motorcykel och några cyklar ställda i cykelställ. Mer visste vi inte om bilden när vi valde den som inbjudningsbild. Vi vet fortfarande inte vem som äger bilarna, men om kortet hade varit taget i början på 60-talet och om då en volkswagen-bubbla stått parkerad där det på bilden står en intill västra gaveln hade ägaren varit Ruth Nilsson. Ruth är ibland oss just nu. Nu blir bilden nästan historisk. Ruth Nilsson anställdes sedan tre år före bilden togs just när byggnaden stod färdig och var innehavare av rekordet för anställningstid vid institutionen tills för bara något år sedan. Här ser vi nästan hennes första bil parkerad rakt under hennes arbetsrumsfönster. Detta är typiskt för Ruth Nilsson. Just som bilden tycks visa tycker hon om att ha god kontroll på sina grejor. Innanför fönstret finns det nya övningslaboratoriet som hon skall hålla ordning på och se till att all material finns tillhands för studenterna. Det är den tredje kullen på den nya institutionen och många av dem får betydelse för Fysicums historia. Bland studenterna finner vi de blivande fysikerna Hans Ryde Per-Olof Fröman (senare professor i Uppsala) och Tage Johansson (senare universitetslektor på LiTH) och den legendariske Kattelektorn Bernt Petersson. Denna termin genomför de demonstrationskursen för Osvald Lundqvist.

LUNDS
UNIVERSITET

Föregående termin utförde de laborationer som förvånansvärt nog till stora delar var samma laborationer som studenterna genomförde vid förrförra sekelskiftet när laborationer infördes på grundkurserna på gamla Fysicum. Traditionen var stark och den klassiska fysiken lärdes ut med omsorg. Men liksom byggnaden nu var ny blev undervisningen snart moderniserad. Gör nu som jag och rita in en röd ring kring bilen och skriv nedanför nästan Ruths bil och kom ihåg att stava Ruth med th, så har vi ett nästan historiskt dokument. Ruth Nilsson och många med henne lade med sin plikttrogenhet grunden till att Fysicums historia blev så intressant.

Snart skall vi utbringa vårt trefaldiga leve och det första hurra-et riktar vi då till vår lilla kvintett som består av: Edvin Ruuth, Olof Zetterqvist, Annika Jönsson, Maria Jönsson och Viggo Barmen från Lund Symphonic Band. Till min glädje kallar ledaren mig för morfar.

Det andra hurra-et kommer att riktas till alla de närvarande nära släktingar och vänner till våra stora ikoner. Här finns barnbarn till Manne Siegbahn och barn och barnbarn till Bengt Edlén och även ett barnbarnsbarn lilla Elliott är på ingående. Maka och son till Hellmuth Hertz och maka och dotter till Kjell Bockasten finns här också. Till denna grupp av vänner räknar jag också förre universitetskanslern och universitetsrektorn Carl Gustaf Andrén med sin fru Karin och förre universitetsrektorn och medlem i författargänget Håkan Westling med sin fru Britt, som i sista stund blev förhindrade att närvara. Även professor Jan Rydberg, sonson till vår Janne Rydberg hade tänkt komma men har fått förhinder. Han ber om sin hälsning till alla närvarande.

I detta sammanhang vill jag komma in på vårt experiment om uppmuntran. Den allra största naturvetenskapliga upptäckt som någonsin gjorts på svensk mark skedde i Kungälv för 73 år sedan av en kvinnlig fysiker och hennes systerson. Det finns här idag hos oss en människa som kallade henne inte professor Lise Meitner utan Tante Lise. Jag behöver inte säga det men jag gör det ändå. Personen jag nämner är Birgit Hertz. När Lise Meitner var 43 år och bodde i Berlin blev hon enträget anmodad av Manne Siegbahn som då var professor på gamla Fysicum att ordna en kurs i, som han sa, radiofysik (kärnfysik) för hans doktorander och forskare. Hon åtog sig uppdraget och var i Lund under någon månads tid. Innan dess hade hon förberett sig väl, skrivit föreläsningar och utarbetat laborationer. Till dessa behövdes utrustning och hon hade skickat detaljerade skisser och ritningar till instrumentmakarna i Lund. Väl i Lund beundrade hon Siegbahns mätutrustning, och hans vetenskapliga metodik. Men hon var kritisk mot mekanikerna som inte tolkat hennes tyska ritningar på rätt sätt. Hon fick tillbringa kvällar och nätter för att konstruera om utrustningen. Kursen blev mycket lyckad. Vid sista föreläsningen samlades som vanligt deltagarna i Fysicums auditorium och där överlämnade man efter kursens slut ett fång med blommor till henne och utbringade ett trefaldigt leve.

LUNDS
UNIVERSITET

Lise Meitner blev mycket glad för uppvaktningen och återkommer till händelsen vid flera senare tillfällen. Det kan mycket väl vara så att just detta leverop var anledningen till att hon valde att fly till Sverige 1938 när omständigheterna i Berlin förvärrades. Man ser hur uppmuntran kan sätta historiska spår. Därför skall vi också idag se om vårt trefaldiga leverop om sjutton år visar på någon ny revolutionerande upptäckt i Sverige. Den som lever får se.

Men innan vi utbringar vårt leve skall jag rikta mig till våra sponsorer: till vilka också det tredje hurra-et riktas.

Kungliga fysiografiska sällskapet

Maxlab

Naturvetenskapliga fakulteten

Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen

Och sedan en vecka Sparbanksstiftelsen Öresund

Jag ber de representanter som är här närvarande att föra tacket vidare till sina organisationer och även förmedla det tredje hurra-et. Vad gäller Sparbanken Öresund ber jag före detta bankdirektör Lennart Börnfors att förmedla detta till sin bank som nyligen bytt namn. Nu skall vi hurra trefaldigt med emfas så att det gör nytta. Det fulla leveropet är riktat till alla forskare på Fysicum och för Fysikens framtid. Hipp Hipp HURRA

Till slut vill jag också rikta ett par ord till vår avgående prefekt Stefan Kröll och tacka honom för det från allra första stund starka stöd han gett detta historiska projekt. Det är en mycket märklig känsla att uppleva hur vänskapen till en person växer upp speciellt om denne till sin läggning är eftertänksam. Jag hoppas att vår vänskap kan fördjupas.

Det är med stor glädje jag nu överlämnar ordet till Thomas Kaiserfeld nybliven professor i idé- och lärdomshistoria. Han om någon vet hur professorerna i fysik här i Sverige skapade sig en framtid under förra seklet. Speciellt roligt är, att förutom detta invigningstal som han nu skall hålla, han också har lovat att gå in som medförfattare till det skeende som heter: Hur undervisningen i fysik förändrades under 1900-talet.

Bengt Forkman 20111207: Introduktion vid vernissage över Fysicums historia